



Atıf/Citation

SÖZCÜ,U., AYDINÖZÜ,D., (2019), 9. Sınıf Coğrafya Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre Analizi. Doğu Coğrafya Dergisi 24 (42), 1-15

9. SINIF COĞRAFYA DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI KAZANIMLARININ YENİLENMİŞ BLOOM TAKSONOMİSİNE GÖRE ANALİZİ¹

The Analyze of the 9th Grade Acquisitions Geography Course Curriculum with Respect to Revised Bloom Taxonomy

Dr. Ufuk SÖZCÜ²
Prof. Dr. Duran AYDINÖZÜ³



Öz

Bu çalışmanın amacı 9. sınıf Coğrafya Dersi Öğretim Programı (2018) kazanımlarının yenilenmiş Bloom taksonomisinin bilişsel alan basamaklarına göre incelemektir. 9. sınıf öğrencilerin coğrafya dersi ile ilk defa karşılaştıkları sınıf seviyesi olması nedeniyle, bu sınıfa ait kazanımların analizi önem arz etmektedir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Kazanım ifadelerinin bilgi ve bilişsel süreç boyutu açısından hangi grupta yer aldığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulguların anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak için kazanımların ünite bazında frekans ve yüzdeleri hesaplanmış, bulgular grafiklerle desteklenmiştir. Elde edilen bulgular kazanımların Taksonominin bilişsel ve bilgi boyutunda yer alan basamaklarda farklı oranlarda temsil edildiğini göstermiştir. Kazanımların bilişsel süreç boyutunu oluşturan basamaklara göre dağılımı incelendiğinde büyük bir kısmının anlama (%56) basamağında yer aldığı tespit edilmiştir. Öğretim programında uygulama, çözümlenme ve değerlendirme basamağına karşılık gelen kazanımlar bulunurken, yaratma basamağını temsil eden kazanımın olmadığı belirlenmiştir. Araştırma sonucunda kazanımların üst düzey bilişsel süreçler açısından yeterli olmadığı ve boyutlara göre dengeli dağılmadığı görülmüştür. Araştırma sonuçlarından hareketle program geliştirme uzmanları, araştırmacılar ve ders kitabı yazarları özelinde öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, kazanım, Bloom taksonomisi

Abstract

The aim of this study is to examine the 9th grade Geography Course Curriculum (2018) acquisition according to the renewed Bloom taxonomy cognitive domain steps. As the 9th grade is the first grade level that students encounter with geography course for the first time, it is important to analyze the achievements of this class. In the research, document analysis technique, which is one of the qualitative research methods, were used. It was determined in which group the gain expressions belong to in terms of knowledge and cognitive process dimension. In order to facilitate the understanding of the findings, frequency and percentages of the acquisition were calculated on a unit basis and the findings were supported by graphs. The findings showed that the acquisitions were represented at different rates in the steps in the cognitive and knowledge dimensions of taxonomy. When the distribution of the acquisitions according to the cognitive process dimensions was examined, it was found that most of them

¹ Bu çalışma UCEK 2019 kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² MEB, Kastamonu Fen Lisesi, usozcu@hotmail.com. ORCID ID: 0000-0002-6809-4774

³ Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, daydinozu@kastamonu.edu.tr. ORCID ID: 0000-0003-2777-0024

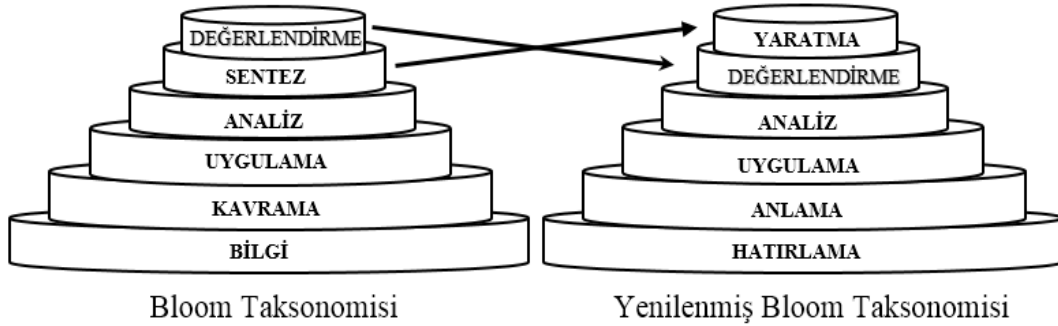
were in the comprehension step (56%). While there are acquisitions corresponding to the application, analysis and evaluation step in the curriculum, it is determined that there are no acquisitions representing the creation step. As a result of the research, it was seen that the acquisitions were not sufficient in terms of high level cognitive processes and they were not distributed evenly according to the dimensions. Based on the results of the research, suggestions were made for program development experts, researchers and textbook writers.

Keywords: Geography, acquisition, Bloom taxonomy

1. Giriş

Bireylere istenilen yeti ve değerlerle donatma, bilgi, beceri ve davranışlar kazandırma faaliyetleri eğitimle gerçekleştirilmektedir. Eğitim faaliyetlerinin içerisinde yer alan en önemli unsurlardan biri öğretim programlarıdır. Öğretim programı, okul ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir (Demirel, 2012). Türkiye’de öğretim programları genel amaçların yanı sıra dersler bazında özel amaçlar da barındırmaktadır. Coğrafya dersi öğretim programı da yeni programda ifade edilen pek çok amaç barındırmaktadır. İfade edilen amaç cümlelerinin yanında programda kazanım, beceri ve değerlere de yer verilmiştir. Kazanım, öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar sayesinde öğrencilerde görülmesi beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir (MEB, 2005). Kazanımlar öğrenilmesi beklenen bilgilerin neler olduğuna karşılık gelen, yol gösterici ifadelerdir.

Öğretim programlarındaki kazanımların doğru anlaşılması ve uygulanması için eğitim tarihi içerisinde sınıflandırma çalışmaları yapılmıştır. 1956 yılında Bloom ve arkadaşları tarafından hazırlanan ‘Bilişsel Alan Taksonomisi’(bilgi-kavrama-uygulama-analiz-sentez-değerlendirme) Anderson ve diğerleri tarafından yenilenmiştir. Anderson vd. (2014) yenileme nedeni olarak iki gerekçe ortaya koymaktadırlar. Birinci gerekçe eğitimcilerin ilk haliyle taksonomi kitabının değeri üzerindeki dikkatlerinin yeniden yönlendirilmesine, eğitimcilerin ona tarihi bir belge şeklinde bakmalarının yanı sıra pek çok açıdan çağın ilerisinde bir kaynak olarak da görmeleri gerektiğidir. İkincisi de toplumda meydana gelen değişimlerin sonucunda yeni bilgi ve düşüncelerin de dikkate alınmasına olan gereksinimdir.



Şekil 1: Bloom Taksonomisi ile Yenilenmiş Bloom Taksonomisinin Karşılaştırması (Yaz, 2015, 27)

Şekil 1’de görüldüğü gibi eski taksonomi bilgi ve kavrama basamağı ile başlarken yenilenmiş taksonomi hatırlama ve anlama basamağı ile başlamaktadır. Değerlendirme basamağı eski taksonomide en üst basamak iken yenilenmiş taksonomide yaratma basamağı en üst basamak olarak değiştirilmiştir. Yenilenmiş Bloom taksonomisinde kazanım ifadeleri bilişsel süreç boyutunun yanında bilgi boyutu ile de incelenmektedir(Tablo 1).

Tablo 1: Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre Bilgi ve Bilişsel Süreç Boyutları (Anderson vd. 2014)

BİLİŞSEL SÜREÇ BOYUTU	BİLGİ BOYUTU			
	A.OLGUSAL BİLGİ	B.KAVRAMSAL BİLGİ	C.İŞLEMSEL BİLGİ	D. ÜSTBİLİŞSEL BİLGİ
1. HATIRLAMA Tanıma Hatırlama	AA.	BA.	CA.	DA.
2. ANLAMA Yorumlama/Örneklendirme Sınıflama/Özetleme/Sonuç çıkarma Karşılaştırma/Açıklama	Terimler bilgisi AB.	Sınıflama ve sınıflar bilgisi BB.	Özel beceri ve algoritma bilgisi CB.	Stratejik bilgi DB.
3. UYGULAMA Yapma/Yararlanma	Özel ayrıntı ve öge bilgisi	İlke ve genelleme bilgisi BC.	Alana özel teknik ve yöntem bilgisi CC.	Bilişsel görevlerle ilgili bilgi DC.
4. ÇÖZÜMLEME Ayrıştırma/Örgütlenme/İrdeleme				Kendi bilgilerini bilme
5. DEĞERLENDİRME Denetleme/Eleştirme		Kuram, model ve yapılar bilgisi	Uygun yöntemin ölçütleri bilgisi	
6. YARATMA Oluşturma/Planlama/Üretme				

Tablo 1’de görüldüğü üzere bilgi boyutu dört kısımdan oluşmaktadır. Olgusal bilgi, diğerlerinden ayrı, onlardan kopuk olarak ele alınabilen, konu alanı öğeleri şeklinde bilgiler diğer bir deyişle ‘bilgi parçacıkları’dır. Bu bilgi terimler ile özel ayrıntılar ve öğeler bilgisi boyutlarından oluşmaktadır. Kavramsal bilgi karmaşık ve organize edilmiş bilgi biçimlerini içerir. Bu grupta sınıflama ve sınıflar bilgisi, ilke ve genellemeler bilgisi ile kuram model ve yapılar bilgisi boyutları bulunmaktadır. İşlemsel bilgi bir şeylerin nasıl yapıldığı bilgisi olup, belli özel alanlar ve disiplinlerde verilen ‘ne zaman ne yapılacağı’nın belirlenmesi veya savunulması için gerekli ölçütler bilgisi yer alır. Üst bilişsel bilgi ise stratejik bilgi, bilişsel görevlerle ilgili bilgi ve kendi bilgilerinin bilme gibi bilişsel görevler ile ilgili bilgiyi ve kişinin kendi kendisiyle ilgili bilgisini içermektedir (Anderson vd. 2014, s.38).

Orijinal taksonominin ana basamaklara odaklanmasına karşın, yenilenmiş taksonomi alt basamaklara yoğunlaşmış ve daha da önemlisi taksonominin birikerek çoğalan aşamalı sınıflama (hiyerarşi) özelliği esnetilmiştir. Yenilenmiş taksonominin de belli bir hiyerarşiden oluştuğu söylenebilir ancak bu hiyerarşi orijinalindeki gibi katı değildir (Bümen, 2006, s.6). Taksonominin bilişsel süreç boyutu altı basamaktan oluşmaktadır. Hatırlama, öğrenilmesi istenen bilginin hafızada tutulması, istenen bilginin bellekten geri çağırılması ile ilgili süreci kapsamaktadır. Anlama bireye verilen sözlü, yazılı veya grafiksel öğretilerin bireyde anlamlı hale getirilmesidir. Anlama düzeyine erişilebilmek için edinilen yeni bilgiler ile önceki bilgiler arası bağ kurulabilmek gerekmektedir. Anlama boyutundaki bilişsel alt basamaklar 'Yorumlama', 'Örnekleme', 'Sınıflama', 'Özetleme', 'Sınıf Çıkartma', 'Karşılaştırma' ve 'Açıklama' şeklindedir. Uygulama, işlem yapmak suretiyle soru çözebilme ve alıştırma yapabilme becerisi olarak ifade edilebilir. Bu nedenle uygulamanın işlemsel bilgi ile ilişkili olduğu söylenebilir. Çözümleme / Analiz bilişsel boyutu ilgili konunun veya materyalin, bileşenlerine ayrılması ve bütünü ile ilgili ilişkilerinin belirlenmesidir. Çözümleme bilişsel süreci 'Ayrıştırma', 'Örgütlenme' ve 'İrdeleme' alt boyutlarından oluşmaktadır. Değerlendirme bilişsel boyutu, belli ölçüt ya da standartlara göre sonuca varılması olarak tanımlanabilir. Bu ölçütler konu alanı ile ilgili kaliteyi, etkinliği veya tutarlılığı ölçmeye yöneliktir. Değerlendirme boyutunu 'Denetleme' ve 'Eleştirme' alt basamakları oluşturmaktadır. Yaratma üst bilişsel boyutu ise öğrencilerin kavram veya bilgi parçacıklarını, daha önce var olmayan bir örüntü veya yapı şeklinde bir araya getirerek yeni bir bütün oluşturmaktır (Yaz, 2015, 35-36).

Araştırmanın Amacı

2018 yılı itibari ile tüm derslere ait öğretim programları güncellenmiştir. Coğrafya dersi öğretim programında da 2005 yılından sonra kazanım odaklı önemli değişiklikler yapılmıştır. Lise müfredatında özellikle 9. ve 10. sınıf coğrafya dersi kazanımları üniversite sınavlarında tüm öğrencilere hitap ettiği için önem arz etmektedir. 10. sınıf kazanımlarının analizi İlhan ve Gülersoy (2018) tarafından yapılmıştır.

Bu nedenle çalışmada 9. Sınıf coğrafya dersi kazanımlarının yenilenmiş Bloom taksonomisine göre analizi amaçlanmıştır.

Problem cümlesi: 9. Sınıf coğrafya dersi kazanımları yenilenmiş Bloom taksonomisinin hangi boyutlarında yer almaktadır?

Alt problemler:

1. 9. sınıf coğrafya dersi kazanımları yenilenmiş Bloom taksonomisinin bilişsel süreç boyutlarının hangi düzeyinde yer almaktadır?
2. 9. sınıf coğrafya dersi kazanımları yenilenmiş Bloom taksonomisinin bilgi boyutlarının hangi düzeyinde yer almaktadır?

2. Yöntem

Araştırma analitik yöntemlerden doküman analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizidir. Doküman analizi; dokümanlara ulaşma, orijinalliği kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma aşamaları kullanılarak gerçekleştirilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, 217-223). Çalışmada 2018 dersi coğrafya öğretim programı 9. sınıf düzeyinde yer alan 22 kazanım (Tablo 2) yenilenmiş Bloom taksonomisine göre analiz edilmiştir.

Tablo 2: 9. Sınıf Coğrafya Dersi Kazanımlarının Ünitelere Göre Dağılımı

Ünite	Kazanımlar	Kazanım Sayısı
	9.1.1. Doğa ve insan etkileşimini örneklerle açıklar.	13
	9.1.2. Coğrafyanın konularını ve bölümlenmesini açıklar.	

Doğal Sistemler	9.1.3. Coğrafya biliminin gelişimini açıklar. 9.1.4. Dünya'nın şekli ve hareketlerinin etkilerini değerlendirir. 9.1.5. Koordinat sistemini kullanarak zaman ve yere ait özellikler hakkında çıkarımlarda bulunur. 9.1.6. Haritayı oluşturan unsurlardan yararlanarak harita kullanır. 9.1.7. Bilgileri haritalara aktarmada kullanılan yöntem ve teknikleri açıklar. 9.1.8. Haritalarda yer şekillerinin gösteriminde kullanılan yöntem ve teknikleri açıklar. 9.1.9. Atmosferin katmanları ve özellikleri ile hava olaylarını ilişkilendirir. 9.1.10. Örneklerden yararlanarak hava durumu ile iklim özelliklerini etkileri açısından karşılaştırır. 9.1.11. İklim elemanlarının oluşumunu ve dağılışını açıklar. 9.1.12. Yeryüzündeki farklı iklim tiplerinin özellikleri ve dağılışları hakkında çıkarımlarda bulunur. 9.1.13. Türkiye'de görülen iklim tiplerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	
Beşeri Sistemler	9.2.1. Yerleşmelerin gelişimini etkileyen faktörleri analiz eder. 9.2.2. Yerleşme doku ve tiplerinin oluşumunda etkili olan faktörleri örneklerle açıklar. 9.2.3. Türkiye'de yerleşmelerin dağılışını etkileyen faktörleri örneklerle açıklar. 9.2.4. Türkiye'deki yerleşim birimlerini idari fonksiyonlarına göre ayırt eder.	4
Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	9.3.1. Dünyadaki farklı bölge örneklerini, özellikleri ve bölge belirlemede kullanılan kriterler açısından değerlendirir. 9.3.2. Bölge sınırlarının amaca göre değişebilirliğini örneklerle açıklar. 9.3.3. Harita kullanarak çeşitli coğrafi kriterlerle belirlenmiş bölgelerde bulunan ülkeleri sınıflandırır.	3
Çevre ve Toplum	9.4.1. İnsanların doğal çevreyi kullanma biçimlerini örneklandırır. 9.4.2. Doğal ortamda insan etkisiyle meydana gelen değişimleri sonuçları açısından değerlendirir.	2
TOPLAM		22

Verilerin Analizi

Analiz aşamasında bu alanda çalışma yapmış uzman görüşlerinden yararlanılmıştır. Biri coğrafya eğitimi alanında biri eğitim bilimleri alanında bulunan iki uzmana kazanımlar tablo halinde verilmiş ve uzmanlardan kazanımların taksonominin bilişsel süreç ve bilgi boyutunda hangi düzeye karşılık geldiklerini belirtmeleri istenmiştir. Yapılan sınıflandırmalar araştırmayı yapanların sınıflandırmaları ile karşılaştırılmıştır. Yapılan kodlamaların güvenilirliği Miles ve Huberman'ın (1994) kodlayıcılar arasındaki görüş birliği formülüne göre hesaplanmış ve güvenilirlik katsayısı .77 bulunmuştur. Buna göre yapılan kodlamaların güvenilir olduğu söylenebilir.

Öğretim programında belirtilen kazanımların yenilenmiş Bloom taksonomisinde doğru yerleştirilebilmesi için kazanım cümlesi yapısı incelenmelidir. Ders öğretim programı kazanımları isim ve fiil ifadesi olan cümlelerden meydana gelmektedir. Kazanım fiil ifadesi bilişsel süreç, isim ifadesi ise bilgi boyutunu ifade etmektedir (Anderson vd. 2014, 7). Bu doğrultuda 9. Sınıf coğrafya dersi kazanımlar tek tek incelenmiştir. Aşağıda örnek bir kazanım çözümlemesi yapılmıştır.

Kazanım 9.1.1. Doğa ve insan etkileşimini örneklerle açıklar.

Ad Ögesi

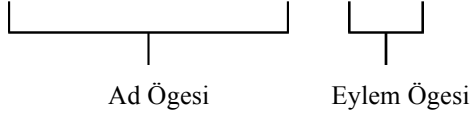
Eylem Ögesi

Ad ögesi olarak tespit edilen 'Doğa ve insan etkileşimi' ifadesi olay ve olguları belirtmeyi, anlamayı, açıklamayı ve yordamayı gerektirdiğinden kavramsal bilginin 'Kuramlar, Modeller ve Yapılar Bilgisi' alt boyutunda yer almaktadır. Kazanımda 'açıklar' olan fiil ögesi de bilişsel süreç boyutunun anlama alt boyutunun 'Açıklama' basamağına karşılık gelmektedir.

Kazanım 9.1.6. Haritayı oluşturan unsurlardan yararlanarak harita kullanır.

Fiilimsilerden oluşan cümlelerde birden fazla ad ve fiil ögesi bulunmaktadır. Bu nedenle kazanım ifadesi şu şekilde iki cümleye dönüşmektedir.

Haritayı oluşturan unsurlardan yararlanır.



Ad ögesi 'Haritayı oluşturan unsurlar'dır. Anderson vd. (2014) öğrencilerin bir disiplini tanımları için öğrenmek zorunda oldukları bilgileri olgusal bilgi olarak kabul etmektedir. Eylem ögesi 'yararlanmak' olduğu gibi uygulama basamağının yararlanma alt basamağında yer almaktadır.

Haritayı kullanır.



Ad Eylem Ögesi

Ad ögesi 'harita' olduğu için olgusal bilgidir. Eylem ögesi kullanmak olduğu için uygulama basamağının yararlanma alt basamağında yer almaktadır. Analizi yapılan kazanımların örnek gösterimi Tablo 3'tedir.

Tablo 3: Kazanımların Yer Aldığı Boyutların Örnek Gösterimi

Bilişsel Süreç Boyutu	
	1. HATIRLAMA
	2. ANLAMA
	3. UYGULAMA
	4. ÇÖZÜMLEME
	5. DEĞERLENDİRME
	6. YARATMA
Bilgi Boyutu	A. Olgusal Bilgi
	B. Kavramsal Bilgi
	C. İşlemsel Bilgi
	D. Üstbilişsel Bilgi

Tablo 3'te görüldüğü gibi 9.1.6. numaralı kazanım fiilimsi içerdiği için iki cümleye dönüştürülerek iki ayrı kazanım şeklinde ifade edilmiştir. Bu şekilde 3 kazanım bulunduğu için toplam kazanım sayısı 25 kabul edilmiştir.

3. Bulgular

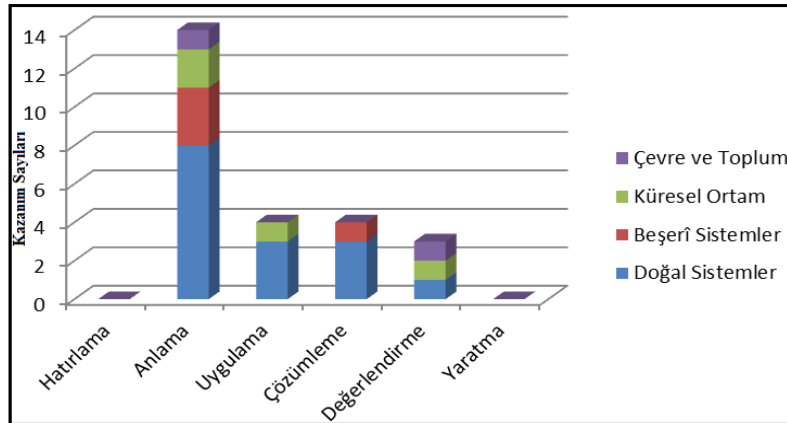
Araştırmanın amacı doğrultusunda 9. sınıf coğrafya dersi öğretim programı kazanımları yenilenmiş Bloom taksonomisinin bilgi ve bilişsel süreç boyutu açısından analiz edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: 9. Sınıf Coğrafya Dersi Öğretim Programı Kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre Dağılımı

		Bilişsel Süreç Boyutu					
		1. HATIRLAMA	2. ANLAMA	3. UYGULAMA	4. ÇÖZÜMLEME	5. DEĞERLENDİRME	6. YARATMA
Bilgi Boyutu	A. Olgusal Bilgi		9.1.2.	9.1.5. 9.1.6. 9.1.6.	9.1.5.		
	B. Kavramsal Bilgi		9.1.1. 9.1.3. 9.1.9. 9.1.10. 9.1.11. 9.2.2. 9.2.3. 9.2.4. 9.3.2. 9.3.3. 9.4.1.		9.1.12. 9.1.13. 9.2.1.	9.1.4. 9.3.1. 9.4.2.	
	C. İşlemsel Bilgi		9.1.7. 9.1.8.	9.3.3.			
	D. Üstbilişsel Bilgi						

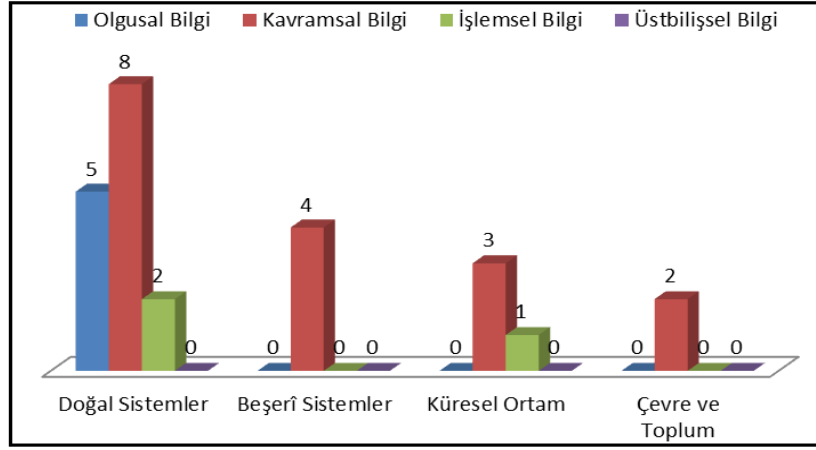
Tablo 4 incelendiğinde 3 kazanımın (9.1.5., 9.1.6. ve 9.3.3.) fiilimsi içermesi nedeniyle iki ayrı kazanım şeklinde gösterildiği görülmektedir. Bu nedenle toplamda 25 sayısına ulaşan kazanımların 5'i *olgusal bilgi*, 17'si *kavramsal bilgi* ve 3'ü *işlemsel bilgi* boyutunda yer alırken üst bilişsel bilgi boyutunda kazanımın olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre kazanımların %68'inin kavramsal bilgi boyutunda yer aldığı; olgusal bilginin %20'lik ve işlemsel bilginin %12'lik orana sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 4'e göre kazanımların 14'ünün bilişsel süreç boyutunun anlama boyutunda yer alarak en fazla orana sahip olduğu anlaşılmaktadır. Uygulama ve çözümlenme boyutlarına 4'er kazanımın, değerlendirme boyutuna ise 3 kazanımın dahil olduğu; bilişsel süreç boyutunun hatırlama ve yaratma basamağında kazanım bulunmadığı görülmektedir. Bu durum 9. sınıf coğrafya dersi kazanımlarının bilişsel süreç boyutlarına göre düzenli bir dağılım göstermediğine işaret etmektedir. Anlama boyutu (% 56) büyük bir ağırlığa sahip iken, hatırlama ve yaratma boyutlarının hiç bulunmadığı görülmektedir. Uygulama ve çözümlenme alt boyutları da (%16) aynı orana sahiptir.



Şekil 1: 9. Sınıf Coğrafya Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Bilişsel Süreç Boyutlarının Ünitelere Göre Dağılımı

Şekil 1'e göre doğal sistemler ünitesinde yer alan 14 kazanımın anlama, uygulama, çözümlenme ve değerlendirme düzeyinde olduğu, en fazla kazanımın anlama boyutunda bulunduğu görülmektedir. Beşeri sistemler ünitesine ait kazanımlar anlama ve çözümlenme boyutlarında; küresel ortam ünitesine ait kazanımlar anlama, uygulama ve değerlendirme boyutlarında yer alırken, çevre ve toplum ünitesine ait kazanımlar ise sadece değerlendirme boyutunda yer almaktadır. Hatırlama ve yaratma boyutunda hiçbir üniteye ait kazanım bulunmamaktadır.



Şekil 2: 9. Sınıf Coğrafya Kazanımlarının Bilgi Boyutlarının Ünitelere Göre Dağılımı

Şekil 2'ye göre doğal sistemler ünitesinde olgusal bilgiye ait beş, kavramsal bilgiye ait sekiz ve işlemsel bilgiye ait iki kazanım bulunmaktadır. Beşeri sistemler (4 kazanım) ile çevre ve toplum ünitelerine (2 kazanım) ait kazanımların tamamı kavramsal bilgi kategorisinde yer alırken, küresel ortam ünitesindeki kazanımların üç tanesi kavramsal bilgi, bir tanesi işlemsel bilgi kategorisindedir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmada 9. sınıf coğrafya dersi kazanımları ve üniteleri yenilenmiş Bloom taksonomisinin bilgi ve bilişsel süreç boyutlarına göre incelenmiştir. Buna göre kazanımların bilgi boyutuna göre en fazla kavramsal bilgi boyutu ile temsil edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum kazanımların kavram öğretimine yoğunlaştığı şeklinde yorumlanabilir. Kavramsal bilgi sınıflama ve sınıflar bilgisi, ilke ve genellemeler bilgisi gibi bilgileri içermektedir. Dersin 9. sınıfa ait olması, öğrencilerin coğrafya bilimine ait kavramları yeni kazanacak olması kavramsal bilgi boyutunun yoğun olmasına gerekçe olarak gösterilebilir. 9.sınıfın tüm ünitelerinde kavramsal bilgi boyutunun en fazla orana sahip olması bu durumu desteklemektedir. İlhan ve Gülersoy (2019) 10. sınıf kazanımlarını değerlendirdikleri çalışmada da kavramsal bilgi boyutunun yoğunlukta olduğunu tespit etmişlerdir. Bu durum kademeli olarak üst sınıflara doğru daha üst düzey bilgi boyutlarına geçilmediği şeklinde yorumlanabilir.

Kazanımların yalnızca % 12'si işlemsel bilgi boyutundadır. İşlemsel bilgi, özel beceri ve algoritma bilgisi, alana özel teknik ve yöntem bilgisi gibi alt boyutlara sahiptir. Coğrafya öğretim programında öğrencilerin harita becerisi işlemsel bilgi boyutu ile ilintilidir. Programda harita becerileri; 'Harita üzerinde konum belirleme, harita üzerine bilgi aktarma, amacına uygun harita seçme, haritalardan yararlanarak hesaplamalar yapma, mekânsal dağılışı algılama, haritayı doğru şekilde yorumlama, taslak haritalar oluşturma' şeklinde ifade edilmiştir. Haritanın coğrafya bilimindeki önemini düşündüğümüzde işlemsel bilgi boyutunun daha fazla yer alması beklenmektedir. Ayrıca yine programda ifade edilen becerilerden biri de 'Tablo, Grafik ve Diyagram Hazırlama ve Yorumlama' becerisidir. Bu becerinin de işlemsel bilgi boyutuna dahil olan kazanımlarla öğrencilere kazandırılabilceği düşünülmektedir.

Araştırmada terimlerin ve özel ayrıntılar bilgisini içeren olgusal bilgi boyutunun %20'lik bir orana sahip olduğu belirlenmiştir. Özellikle doğal sistemler ünitesinde yeni karşılaşılabilecek terimler için olgusal bilgi boyutunun yerinde olduğu söylenebilir. Ancak kazanımların hiçbiri tıpkı İlhan ve Gülersoy (2019) çalışmalarında olduğu gibi üstbilişsel bilgi boyutunda yer almamaktadır. Özdemir, Altıok ve Baki (2015) çalışmalarında sosyal bilgiler dersi öğretim programında bir tane kazanımın üst bilişsel bilgi boyutunda yer aldığı sonucuna ulaşmışlardır. İçerisinde coğrafya dersine ait kazanımları barındıran ortaokul düzeyi kazanımlarında üstbilişsel bilgiye ait bir adet kazanım olmasına rağmen coğrafya dersinde bu boyutta kazanım ifadelerinin yer almaması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi öğrencilerin

coğrafya dersi ile ilk kez karşılaşacak olmaları bu boyutun yer almamasına yönelik bir açıklama olacağı düşünülse de Zoroğlu, Kızılaslan ve Sözbilir'in (2016) 9.sınıf kimya dersi kazanımlarında iki adet üstbilişsel bilgiye ait kazanım olduğu sonucuna ulaşmaları dikkati çekmektedir. Bu durum farklı bilim dallarına ait öğretim programları olmasından ya da programdaki kazanımları hazırlayan komisyon üyelerinin bakış açısı ile açıklanabilir.

Bilgi boyutunun ünitelere göre dağılımı düzensizdir. Özellikle beşeri sistemler ile çevre ve toplum gibi coğrafyanın hem fiziki hem de beşeri alanlarıyla ilişkili ünitelerde kavramsal bilginin ötesine geçilmesi beklenmektedir. Programda öğrencilerden 'İnsan-doğa ilişkisi çerçevesinde coğrafi becerileri kazanması' beklentisinin karşılanması için bu durumun gerçekleşmesi önem arz etmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre 9. sınıf kazanımları bilişsel süreç boyutu açısından incelendiğinde hatırlama boyutunda hiç kazanımın bulunmadığı buna karşılık 14 kazanımın anlama boyutunda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bilgi boyutundaki kavramsal bilgi ile paralellik gösteren anlama boyutu yorumlama, özetleme ve açıklama gibi konuyu özümsemeyi içeren bir boyuttur. Bu boyuta ait kazanımların sayısal ve oransal olarak biraz fazla olduğu görülmüştür. Uygulama düzeyinde 4 kazanım olduğu saptanmıştır. Programda arazide çalışma ve kanıt kullanma becerisine yer verildiği ve öğretmenlere uygulama gezilerine önem vermeleri gerektiğine dikkat çekilmesi göz önüne alındığında uygulama bilişsel süreç boyutuna ait kazanımların yetersiz olduğu söylenebilir. Ancak ayrıştırma, örgütlenme ve irdeleme gibi alt boyutlara sahip olan çözümleme boyutuna ait 4 kazanımın bulunması memnun edicidir. Coğrafi sorgulama, değişim ve sürekliliği algılama gibi sorgulama gerektiren becerilerin programda yer bulması bu durumla uyumlu gözükmektedir. 3 kazanımın da değerlendirme boyutunda yer aldığı görülmektedir. Denetleme ve eleştirme gibi alt boyutlara sahip değerlendirme boyutu programda ifadesi bulunan 'Doğal afetler ve çevre sorunlarını değerlendirmesi' kısmı ile uyum göstermektedir. 9. sınıf düzeyinde çevre ve toplum ünitesinde değerlendirme boyutuna ait kazanımın bulunması bu açıdan önemli ve değerlidir. Ancak oluşturma, planlama ve üretme gibi özellikleri barındıran yaratma basamağına ait hiçbir kazanımın bulunmaması dikkat çekicidir. 10. Sınıf kazanımlarında da yer almayan yaratma basamağı kazanımları, Gezer ve diğerlerinin (2014) İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ile Zoroğlu, Kızılaslan ve Sözbilir'in (2016) kimya dersi kazanımlarına ait yaptıkları çalışmalarında da yer bulamaz iken; Özdemir, Altıok ve Baki (2015) sosyal bilgiler dersi kazanımlarına ait çalışmalarında 10 adet tespit edilmiştir. Ayrıca Zorluoğlu, Şahintürk ve Bağrıyanık (2017) fen bilgisi dersi öğretim programında tüm sınıflar düzeyinde 19 kazanımın yaratma boyutunda olduğunu ifade etmişlerdir. Dersin ve konuların özelliğine göre kazanımların yer aldığı boyutlar değişse de 9. sınıf kazanımlarında yaratma boyutunun yer almaması eksiklik olarak görülmektedir. Anderson ve Krathwohl (2001) öğrenilen bilginin etkin bir şekilde aktarılabilmesi için üst düzey bilişsel süreç boyutlarında olmasının önemini vurgulamıştır. Bu bağlamda Coğrafi bilginin her türlü sosyal, ekonomik faaliyetlerde planlama ve üretme aşamalarında kullanılabilir olması coğrafyanın var oluş nedenlerinden biridir. Üst düzey bilişsel süreçleri temsil eden kazanımlara yer verilmemesi coğrafyanın alt düzey bilgi boyutlarından öteye gidememesine neden olabilir. Bu nedenle coğrafya dersine ait kazanımların uygulama, analiz, değerlendirme ve yaratma boyutlarının ağırlıkta olduğu şekilde düzenlenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Hazırlanacak ders kitaplarının da bu şekilde düzenlenmesi önerilmektedir. Ayrıca gelecek araştırmacılar coğrafya dersine ait diğer sınıf düzeylerinde yer alan kazanımları ya da ilkokuldan başlayarak lise kademesine kadar coğrafya bilimi ile ilişkili kazanımları analiz ederek literatüre katkı sağlayabilirler.

Kaynakça

- Anderson, L.W., & Krathwohl, D.R. (Eds.) (2001). *A taxonomy for learning teaching and assessing. a revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. New York: Longman
- Anderson, L. W., Krathwohl, D. R., (Eds.) Airasian, P. W., Cruikshank, K. A., Mayer, R. E., Pintrich, P. R., Raths, J. & Wittrock, M. C. (2014). *Öğrenme Öğretim ve Değerlendirme ile İlgili Bir Sınıflama (A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing)*. (Çev: D. A. Özçelik). Ankara: PegemA.
- Bloom, B. S.; Engelhart, M. D.; Furst, E. J.; Hill, W. H.; Krathwohl, D. R. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain*. New York: David McKay Company.
- Bümen, N. T. (2006). Program geliştirmede bir dönüm noktası: yenilenmiş Bloom taksonomisi. *Eğitim ve Bilim*, 31(142), 3-14.
- Demirel, Ö. (2012). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

- Gezer, M., Şahin, İ., Sünkür, M. Ö., & Meral, E. (2014). 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi kazanımlarının revize edilmiş Bloom taksonomisine göre değerlendirilmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 433-455.
- İlhan, A. & Gülersoy, A. E. (2019). 10. sınıf coğrafya dersi öğretim programı kazanımlarının yenilenmiş bloom taksonomisine göre değerlendirilmesi. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, (39), 10-28.
- MEB (2018). *Ortaöğretim coğrafya dersi öğretimi programı*, 24.07.2019 tarihinde <http://mufredat.meb.gov.tr/programdetay.aspx?pid=336> sitesinden erişilmiştir.
- Miles, M. B. & Huberman A.M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. California: Sage Publications.
- Özdemir, S. M., Altıok, S., & Baki, N. (2015). Bloom'un yenilenmiş taksonomisine göre sosyal bilgiler öğretim programı kazanımlarının incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 363-375.
- Yaz, Ö. V. (2015). *Fen bilgisi öğretim programlarının karşılaştırmalı incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2014). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin yayıncılık.
- Zorluoğlu, S. L., Kızılaslan, A., & Sözbilir, M. (2016). Ortaöğretim kimya dersi öğretim programı kazanımlarının yapılandırılmış Bloom taksonomisine göre analizi ve değerlendirilmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 10(1).
- Zorluoğlu, S. L., Şahintürk, A., & Bağrıyanık, K. E. (2017). 2013 yılı fen bilimleri öğretim programı kazanımlarının yenilenmiş bloom taksonomisine göre analizi ve değerlendirilmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 1.